

UNAPREĐENJE FINANSIJSKIH PERFORMANSI AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA PO OSNOVU PODSTICAJNIH MERA RAZVOJA¹

Sonja Đuričin²
Isidora Beraha³

Apstrakt

Cilj rada je ispitivanje mogućnosti unapređenja finansijskih performansi agroindustrijskog sektora Republike Srbije po osnovu različitih podsticajnih mera razvoja. Predmet istraživanja je analiza finansijskih performansi agroindustrijskog sektora sprovedena na slučajnom uzorku preduzeća. Analiza, koja ima za cilj ocenu ekonomsko finansijske moći preduzeća, zasnovana je na podacima obelodanjenim u osnovnom setu njihovih finansijskih izveštaja. Cilj istraživanja je realizovan primenom klasičnih metoda prikupljanja i analize podataka, kvalitativne i kvantitativne analize, metoda deskripcije, indukcije, dedukcije i sinteze. Rezultati dobijeni istraživanjem ukazuju na postojanje mogućnosti unapređenja finansijskih performansi u agroindustrijskom sektoru po osnovu implementacije podsticajnih mera za njegov razvoj.

***Ključne reči:** finansijske performanse, agroindustrijski sektor, podsticajne mere, unapređenje, razvoj*

UVOD

Višedecenijsko zapostavljanje poljoprivredne proizvodnje, odsustvo značajnijih ulaganja i nepostojanje konzistentne strategije razvoja usloveli su znatno niži stepen korišćenja prirodnog potencijala za razvoj agroindustrijskog sektora što se

---

¹ Rad je deo istraživačkih projekata pod šifrom 31005 (Savremeni biotehnološki pristup rešavanju problema suše u poljoprivredi Srbije) i 47009 (Evropske integracije i društveno-ekonomske promene privrede Srbije na putu ka EU) finansiranih od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

² mr Sonja Đuričin, istraživač saradnik, Institut ekonomskih nauka Beograd

³ mr Isidora Beraha, istraživač saradnik, Institut ekonomskih nauka, Beograd

negativno odrazilo i na njegov ukupan doprinos društveno-ekonomskom razvoju zemlje.

Ulaganje u razvoj agroindustrije bi imalo više pozitivnih efekata. Pre svega reč je o sektoru koji nije u velikoj meri zavisao od uvoza i čija se ekspanzija može zasnivati na domaćim sirovinama. Takođe, unapređenje prehrambene industrije bi uslovljelo razvoj proizvodnje poljoprivredne mehanizacije, veštačkog đubriva, stočne hrane i sl. Otvaranje novih radnih mesta i rast zaposlenosti bi u ovom slučaju bio opravdan značajnijim učešćem poljoprivrede i prehrambene industrije u izvozu i stvaranju bruto domaćeg proizvoda (BDP).

Utvrđivanje mogućnosti unapređenja agroindustrijskog sektora je zasnovano na analizi i oceni ekonomske finansijske moći preduzeća koja u njemu posluju i identifikovanju konkretnih mera podrške razvoja poljoprivredne proizvodnje. Ispitivanje mogućnosti unapređenja agroindustrijskog sektora se posmatra s aspekta donošenja i implementacije mera podrške razvoja poljoprivredne proizvodnje kao njegovog „nosećeg stuba“. U tom smislu, osnovna hipoteza istraživanja je zasnovana na činjenici da bi implementacija konkretnih mera podrške razvoju poljoprivredne proizvodnje direktno uticala na unapređenje poslovanja u agroindustrijskom sektoru.

Rezultati dobijeni analizom ukazuju na činjenicu da iako Republika Srbija, u pogledu povoljnih klimatskih uslova, površine i kvaliteta obradivog zemljišta i geografske raznolikosti, poseduje sve preduslove za razvoj i povećanje konkurentnosti agroindustrijskog sektora on se prema osnovnim ekonomskim pokazateljima još uvek nalazi na nedovoljno razvijenom nivou.

PODACI I METODOLOGIJA

Za potrebe kalkulacije finansijskih performansi i ocene ekonomske moći agroindustrije Srbije korišćeni su podaci obelodanjeni u finansijskim izveštajima preduzeća iz ovog sektora za period 2010-2012. godine. Analizom je obuhvaćeno 15 preduzeća odabranih metodom slučajnog uzorka. U analizi su korišćeni podaci obelodanjeni u finansijskim izveštajima preduzeća koja su prema važećoj zakonskoj regulativi dužna da ista dostave Agenciji za privredne registre.

Ispitivanje mogućnosti unapređenja agroindustrijskog sektor čiji je razvoj direktno uslovljen poljoprivrednom proizvodnjom uslovljelo je analizu stanja i perspektive njenog daljeg razvoja. Za potrebe ocene stepena učešća poljoprivrede u ključnim makroekonomskim pokazateljima korišćeni su podaci Republičkog zavoda za statistiku, Narodne banke i Ministarstva finansija i privrede Republike Srbije.

U cilju ocene postojećeg stanja i ispitivanja mogućnosti unapređenja finansijskih performansi agroindustrijskog sektora Republike Srbije po osnovu različitih podsticajnih mera razvoja korišćene su metode (Đuričin, S. i Beraha, I.,

2012, str. 495; Đuričin, S. i Beraha, I., 2013, str. 124) kvalitativne i kvantitativne finansijske analize, klasične metode prikupljanja i analize podataka, metod deskripcije i metod sinteze.

Metodom raščlanjavanja se došlo do kvalitativnih elemenata predmeta analize. Struktura i osnovne karakteristike složenog predmeta analize su utvrđene njegovim raščlanjavanjem po predmetu i vremenu. Raščlanjavanje po predmetu je primenjeno prilikom kalkulacije racia zaduženosti kada su ukupni izvori finansiranja podeljeni na sopstvene i pozajmljene. Pozajmljeni izvori finansiranja su dalje raščlanjani po predmetu na obaveze iz poslovanja i finansijske obaveze. Raščlanjavanje po vremenu je primenjeno za potrebe ocene likvidnosti kada su ukupne obaveze preduzeća dekomponovane na dugoročne i kratkoročne.

Metodom merenja su utvrđeni kvantitativni elementi predmeta analize. Za potrebe korišćenja metode merenja ispunjeni su svi preduslovi, odnosno jedinica mere i masa koja se meri su izražene istom jedinicom, iskazane su u istim vrednostima i imaju ista obeležja. Preduslov kvantitativne analize koji se odnosi na istu jedinicu mere ispunjen je izražavanjem jedinice mere i mase koja se meri u dinarskim vrednosnim jedinicama. Uticaj inflatornih kretanja je eliminisan izražavanjem jedinice mere i mase koja se meri u istim vrednostima jedinice. Takođe, utvrđeno je da jedinica mere i masa koja se meri izražavaju isti predmet, u kvantitativnom smislu, odnosno imaju ista obeležja i karakteristike.

Kvalitativni i kvantitativni elementi predmeta analize su poređeni u vremenu, sa pravilom i aksiomom. Poređenje u vremenu je omogućilo identifikovanje momenta promene vrednosti konkretne performanse i praćenje njenog trenda u periodu od tri godine. Metod upoređivanja sa pravilom je korišćen prilikom ocene vrednosti svake od performansi za koju postoji unapred definisan prihvatljiv raspon referentnih vrednosti, dok je na osnovu logičkih pretpostavki, znanja i iskustva poređenje sa aksiomom primenjeno prilikom donošenja zaključaka o njihovom kretanju u budućim obračunskim periodima.

Od klasičnih metoda prikupljanja i analize podataka korišćena je analiza sadržaja, kojom su na osnovu prikupljene relevantne literature dobijeni potrebni podaci za testiranje hipoteza, obradu predmeta i realizaciju cilja istraživanja. Primenom metoda deskripcije je ukazano na značaj agroindustrijskog sektora za ekonomski razvoj zemlje i izvršeno je obrazlaganje rezultata istraživanja. Induktivno – deduktivni metod je omogućio sugerisanje osnovnih preporuka i smernica u pogledu mogućnosti unapređenja uslova za razvoj agroindustrijskog sektora u Srbiji, dok je u završnoj fazi istraživanja je korišćen metod sinteze. Povezivanjem činjenica, do kojih se došlo primenom prethodnih metoda, u jednu logičku celinu doneti su zaključci o eventualnim mogućnostima unapređenja finansijskih performansi agroindustrijskog sektora po osnovu konkretnih mera podrške njegovom razvoju.

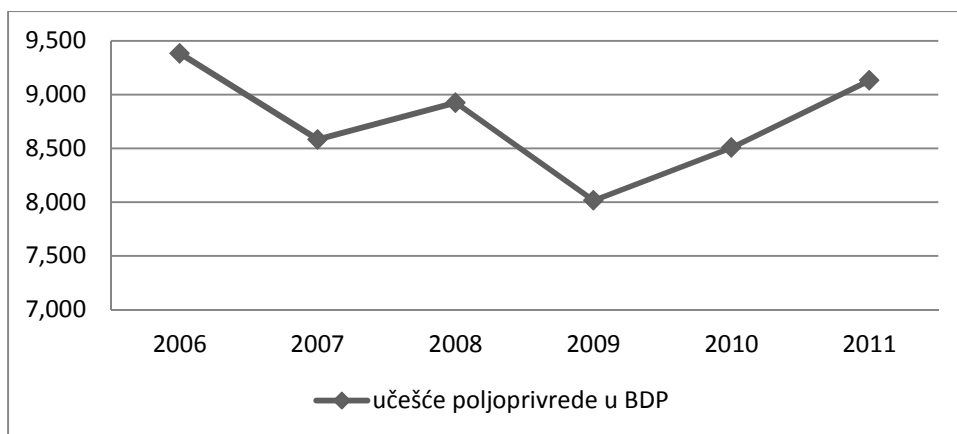
REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Identifikovanje alternativnih oblika podrške razvoju agroindustrijskog sektora Republike Srbije i utvrđivanje njihovih implikacija na finansijske performanse posmatrane grupe preduzeća najpre zahteva ispitivanje značaja i doprinosa poljoprivredne proizvodnje ukupnom privrednom razvoju zemlje. U radu su pre svega posmatrane mere podrške razvoju poljoprivredne proizvodnje čije unapređenje ujedno otvara i mogućnosti za ekspanziju i rast produktivnosti celokupnog agroindustrijskog sektora.

ZNAČAJ I DOPRINOS POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE UKUPNOM PRIVREDNOM RAZVOJU REPUBLIKE SRBIJE

Značaj i doprinos poljoprivredne proizvodnje pre svega u razvoju agroindustrijskog sektora ali i ukupne privrede zemlje može se posmatrati kroz njeno učešće u bruto domaćem proizvodu, izvozu i zaposlenosti (Vukelić, G. i Đuričin, S., 2012).

Grafikon 1. Učešće poljoprivrede, ribarstva i šumarstva u ukupnom BDP

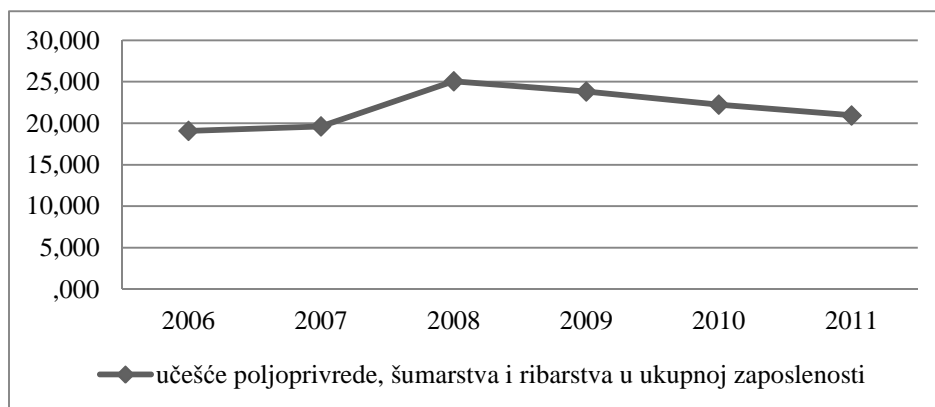

Izvor: RZS

Nakon 2009. godine učešće poljoprivrede, ribarstva i šumarstva u ukupnom BDP ima rastući trend. Prosečna vrednost učešća u posmatranom periodu iznosi 8,76% i nalazi se daleko ispod evropskog proseka. Za razliku od zemalja evropske zajednice u Republici Srbiji postoji nesrazmeran odnos broja poljoprivrednog stanovništva i njihovog učešća u stvaranju BDP. Naime, svega 5% poljoprivrednog stanovništva EU učestvuje 15% u BDP ove zajednice, dok u Srbiji više nego duplo veći broj poljoprivrednog stanovništva učestvuje u stvaranju skoro duplo manje

vrednosti BDP, odnosno više od 10% poljoprivrednog stanovništva učestvuje u stvaranju nešto više od 8% BDP (Vukelić, G. i Đuričin, S., 2012., str. 618).

Grafikon 2. Učešće poljoprivrede, ribarstva i šumarstva u ukupnoj zaposlenosti

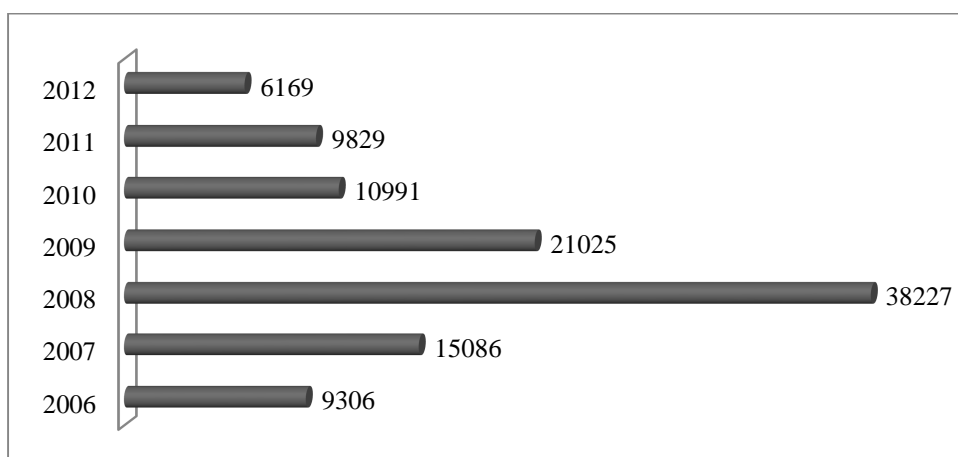

Izvor: RZS

Učešće poljoprivrede u ukupnoj zaposlenosti Republike Srbije ima relativno visok nivo s obzirom na nizak doprinos ovog sektora stvaranju BDP. Prosečna vrednost učešća poljoprivrede, ribarstva i šumarstva u ukupnoj zaposlenosti u posmatranom periodu iznosi 21,80%. Visok nivo zaposlenosti u poljoprivredi u najvećoj meri je posledica tranzicije i privatizacije koje su uslovile smanjenje mogućnosti izbora prilikom zapošljavanja.

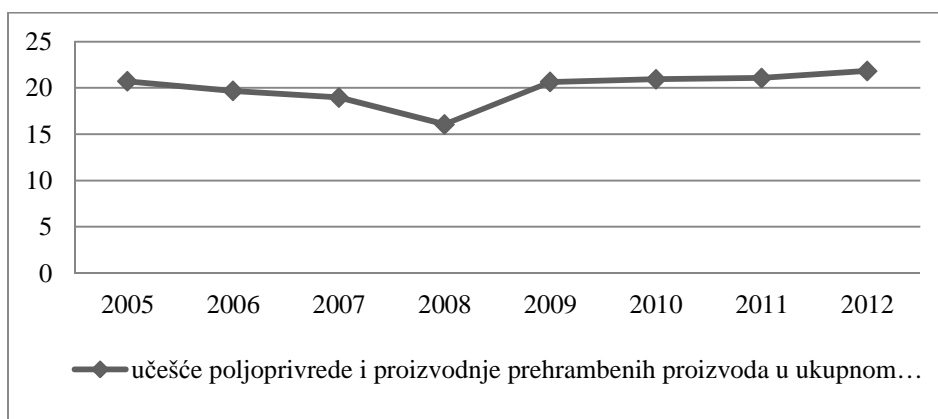
Visok nivo učešća poljoprivrede u ukupnoj zaposlenosti s jedne strane i njen nedovoljno intenzivan doprinos stvaranju BDP, s druge strane, u velikoj meri je posledica niskog priliva stranih direktnih investicija (*Foreign Direct Investment – FDI*) u odnosu na druge sektore. Osnovni razlog niskog nivoa priliva *FDI* u poljoprivredi je spor obrt i slaba akumulacija kapitala ovog sektora. Izostanak mogućnosti pribavljanja kapitala putem *FDI* negativno se odražava na visinu finansijskih performansi poljoprivrednih preduzeća čime se na samo njihov razvoj nego i opstanak dovode u pitanje.

U posmatranom periodu priliv *FDI* u poljoprivredu se smanjuje. Viši priliv *FDI* jedino je zabeležen u 2008. godini nakon čega njihov iznos konstantno opada. U odnosu na rekordnu 2008. godinu, u 2012. godini u poljoprivredi je zabeležen čak šest puta niži priliv stranog kapitala. Kako visina inflacije, merena indeksom potrošačkih cena, u posmatranom periodu ne trpi veće oscilacije, konstantan pad priliva *FDI* uslovljava snižavanje mogućnosti održavanja realne vrednosti sopstvenog kapitala poljoprivrednih preduzeća i ograničava njihovu potrebu za obnavljanjem utrošenih sredstava za rad i predmeta rada.

Grafikon 3. Strane direktne investicije, u hiljadama EUR

Izvor: NBS

U Republici Srbiji se, kao posledica liberalizacije trgovine i potpisivanja CEFTA sporazuma, pozitivan trgovinski bilans poljoprivrednih proizvoda postiže tek nakon 2005. godine. Prvi put od 2005. godine, sa ostvarenim suficitom od oko 134,2 mil. dolara Srbija postaje neto izvoznik poljoprivrednih proizvoda (Vukelić, G. i Đuričin, S., 2012., str. 621).

Grafikon 4. Učešće poljoprivrede, ribarstva, šumarstva i proizvodnje prehrambenih proizvoda u ukupnom izvozu

Izvor: RZS

Značajnije smanjenje učešća poljoprivrede i proizvodnje prehrambenih proizvoda u ukupnom izvozu zabeleženo je u periodu otpočinjanja svetske

ekonomske krize. Iako nakon 2009. godine učešće poljoprivrede i proizvodnje prehrambenih proizvoda u ukupnom izvozu ima rastući trend ono je u 2012. u odnosu na 2005. godinu više za svega 0,12%.

Utvrđivanje učešća poljoprivrede u BDP, zaposlenosti i izvozu, kao i priliva *FDI* u ovaj sektor prvi je korak u analizi i oceni ekonomsko finansijske moći agroindustrijskih preduzeća.

Ocena ekonomsko finansijske moći preduzeća u agroindustrijskom sektoru Srbije

Trenutno stanje u agroindustrijskom sektoru Srbije je ocenjeno po osnovu vrednosti finansijskih performansi preduzeća koja u njemu posluju. Ocena profitabilnosti, finansijskog i imovinskog položaja analiziranih entiteta pruža realnu sliku o ekonomsko finansijskoj moći agroindustrijskog sektora i otkriva trend njegovog daljeg razvoja.

Za potrebe ocene profitabilnosti korišćene su stopa prinosa na aktivu (*Return on assets – ROA*) i sopstveni kapital (*Return on equity – ROE*). Rezultati dobijeni analizom profitabilnosti ukazuju na slab prinosni položaj preduzeća u agroindustrijskom sektoru. Prosečna stopa prinosa na aktivu analizom obuhvaćenih preduzeća je negativna i u posmatranom periodu iznosi – 3,13%. Dobijeni rezultati stope prinosa svedoče o odsustvu zarađivačke moći imovine. S obzirom da je vrednost *ROA* negativna ona ukazuje na činjenicu da preduzeća nisu u stanju da u toku poslovne aktivnosti oplode uložena sredstva. Prosečna stopa prinosa na sopstveni kapital, iako pozitivna, takođe, odražava loš prinosni položaj analizom obuhvaćenih preduzeća. Visina *ROE* pokazuje da preduzeća na svaki dinar investiranog sopstvenog kapitala u proseku ostvaruju svega 0,78% neto dobiti.

O slabom prinosnom položaju agroindustrijskog sektora svedoči i niska vrednost racia finansijske moći. Prosečna vrednost koeficijenta finansijske moć od 0,57 isključuje mogućnost pokrića troškova kamate iz poslovnog dobitka. Ako se u obzir uzme činjenica da u posmatranom periodu 40% analiziranih preduzeća beleži vrednost racia finansijske moći koja je ispod proseka postavlja se pitanje opravdanosti korišćenja pozajmljenih izvora finansiranja.

Od ukupnog broja analiziranih preduzeća njih 40% ima dominantno učešće pozajmljenih u ukupnim izvorima finansiranja. S obzirom da kod 33,33% preduzeća koja u većoj meri koriste pozajmljene od sopstvenih izvora finansiranja raste učešće obaveza po osnovu kojih se plaća kamata, pri postojećim stopama profitabilnosti, uz odsustvo konkretnih mera podrške, izvesno je slabljenje finansijske moći i u budućem periodu. Ova tvrdnja je dodatno potkrepljena rezultatima dobijenim analizom likvidnosti i položaja preduzeća na prodajnom i nabavnom tržištu.

Rezultati dobijeni analizom likvidnosti ukazuju na odsustvo mogućnosti izmirenja dospelih obaveza gotovinom i ekvivalentima gotovine. U posmatranom

periodu, prosečna vrednost racia trenutne likvidnosti, odnosno *Cash Ratio* iznosi 0,12.

S druge strane, iako se prema prosečnoj vrednosti racia ubrzane (*Quick Ratio*) i opšte likvidnosti (*Current Ratio*) od 1,27 i 2,47 respektivno, poslovanje analizom obuhvaćenih preduzeća ne može smatrati nelikvidnim potrebno je naglasiti da su njihovi prihvatljivi iznosi posledica manjeg broja ekstremnih veličina, a ne uglavnom zastupljene mogućnosti izmirenja dospelih obaveza u roku. Naime, približno 87% analiziranih preduzeća ima niži iznos racia ubrzane likvidnosti od njegove prosečne vrednosti. Takođe, 80% preduzeća beleži niži iznos racia opšte likvidnosti od njegove utvrđene prosečne vrednosti. Rezultati dobijeni analizom zaduženosti i likvidnosti svedoče o lošem finansijskom položaju preduzeća iz agroindustrijskog sektora u periodu 2010-2012. godine.

Tabela 1. Analiza zaduženosti preduzeća agroindustrijskog sektora, 2010-2012.

Preduzeće	Godina	Kapital	Obaveze	Obaveze iz poslovanja	Finansijske obaveze	Ukupno
I	2010	18,84	81,16	48,19	32,97	100,00
	2011	42,05	57,95	27,28	30,67	100,00
	2012	31,88	68,12	40,26	27,86	100,00
II	2010	48,94	51,06	33,32	17,74	100,00
	2011	33,06	66,94	50,63	16,31	100,00
	2012	0,00	100,00	25,88	74,12	100,00
III	2010	0,00	100,00	49,07	50,93	100,00
	2011	0,00	100,00	52,84	47,16	100,00
	2012	0,00	100,00	52,86	47,14	100,00
IV	2010	58,01	41,99	24,44	17,55	100,00
	2011	64,25	35,75	24,99	10,76	100,00
	2012	66,89	33,11	11,01	22,10	100,00
V	2010	64,66	35,34	18,13	17,21	100,00
	2011	59,86	40,14	26,19	13,95	100,00
	2012	55,87	44,13	22,98	21,15	100,00
VI	2010	96,24	3,76	3,51	0,25	100,00
	2011	95,07	4,93	4,54	0,39	100,00
	2012	97,79	2,21	2,01	0,19	100,00
VII	2010	51,24	48,76	16,68	32,08	100,00
	2011	0,00	100,00	15,03	84,97	100,00
	2012	0,00	100,00	35,02	64,98	100,00
VIII	2010	14,97	85,03	74,31	10,72	100,00
	2011	13,66	86,34	77,91	8,43	100,00
	2012	15,50	84,50	84,50	0,00	100,00
IX	2010	64,11	35,89	20,67	15,22	100,00
	2011	64,46	35,54	15,60	19,94	100,00
	2012	66,90	33,10	13,46	19,64	100,00
X	2010	86,34	13,66	5,86	7,79	100,00
	2011	92,71	7,29	1,07	6,23	100,00
	2012	93,85	6,15	1,51	4,64	100,00
XI	2010	65,06	34,94	20,83	14,11	100,00
	2011	55,56	44,44	16,13	28,31	100,00
	2012	62,25	37,75	10,09	27,66	100,00
	2010	79,87	20,13	18,22	1,91	100,00

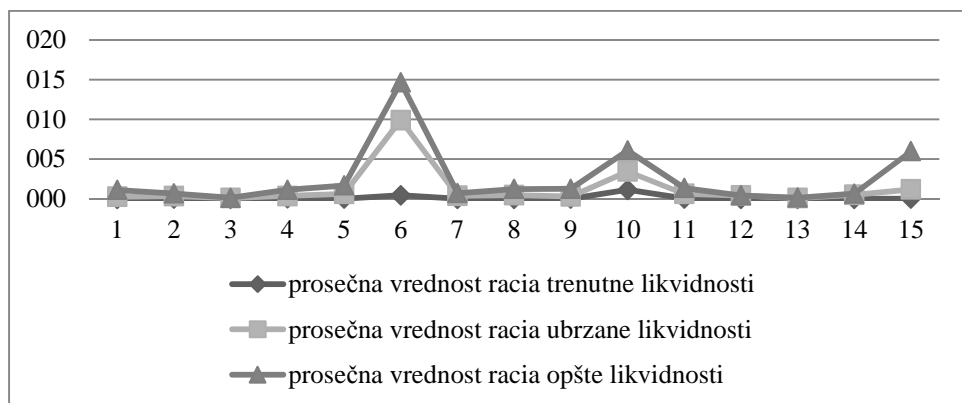

Preduzeće	Godina	Kapital	Obaveze	Obaveze iz poslovanja	Finansijske obaveze	Ukupno
XII	2011	82,30	17,70	14,34	3,36	100,00
	2012	82,22	17,78	14,82	2,96	100,00
XIII	2010	0,00	100,00	35,20	64,80	100,00
	2011	0,00	100,00	39,85	60,15	100,00
	2012	0,00	100,00	44,60	55,40	100,00
XIV	2010	22,72	77,28	42,60	34,68	100,00
	2011	10,82	89,18	25,27	63,91	100,00
	2012	33,18	66,82	64,41	2,41	100,00
XV	2010	82,07	17,93	4,45	13,49	100,00
	2011	86,84	13,16	12,83	0,33	100,00
	2012	85,90	14,10	2,85	11,25	100,00

Izvor: Samostalna kalkulacija autora

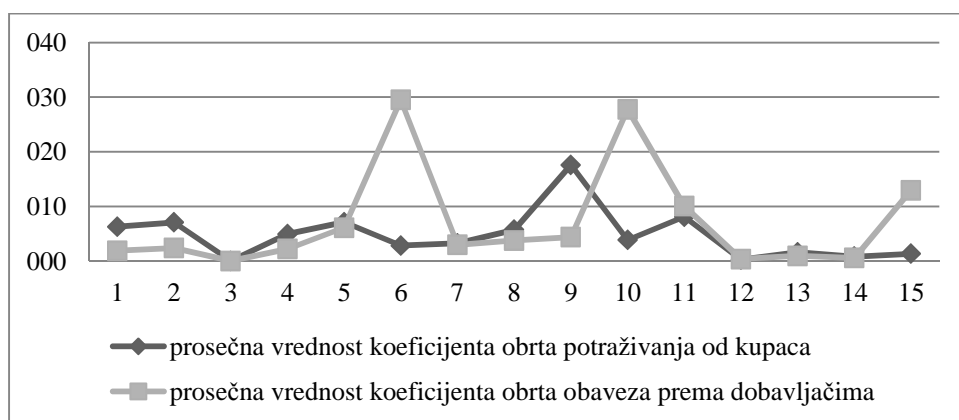
Izostanak mogućnosti izmirenja dospelih obaveza u roku je posledica lošijeg položaja preduzeća na prodajnom nego na nabavnom tržištu. Analizom obuhvaćena preduzeća svoja potraživanja naplaćuju u proseku svaki 78. dan, dok im obaveze za plaćanje dospevaju na 52. dan. Prolongirani rokovi naplate potraživanja i izmirenja dospelih obaveza svedoče o neefikasnom upravljanju imovinom i lošem imovinskom položaju preduzeća iz agroindustrijskog sektora. Prosečna vrednost koeficijenta obrta potraživanja od kupaca kod analiziranih preduzeća iznosi 4,70, a obaveza prema dobavljačima 7,05.

Grafikon 5. Prosečna vrednost racia likvidnosti, 2010-2012.

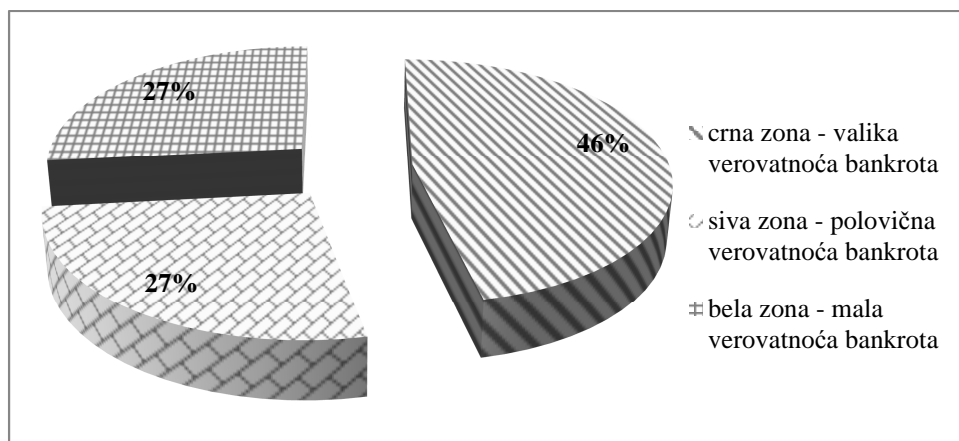
Izvor: Samostalna kalkulacija autora

Rezultati dobijeni analizom odabranih performansi svedoče o lošem prinostom, finansijskom i imovinskom položaju preduzeća i nameću pitanje o perspektivi razvoja agroindustrijskog sektora.

Grafikon 6. Položaj preduzeća na prodajnom i nabavnom tržištu

Izvor: Samostalna kalkulacija autora

Izvesnost opstanka preduzeća iz agroindustrijskog sektora pri postojećim tržišnim okolnostima procenjena je primenom *Altman's Z-score* modela. Rezultati istraživanja dobijeni primenom *Altman's Z-score* modela ukazuju na činjenicu da se među analiziranim preduzećima njih 46% nalazi u crnoj zoni poslovanja i da im preti velika opasnost od bankrota. Preostalih 54% preduzeća su podjednako raspoređena na sivu i belu zonu poslovanja. Odnosno, kod 27% njih postoji podjednako zastupljena mogućnost opstanka i bankrotstva i kod isto toliko preduzeća je evidentirana minimalna mogućnost bankrota.

Grafikon 7. Rezultati Altman's Z-score, 2012. godina

Izvor: Samostalna kalkulacija autora

Preostalih 54% preduzeća su podjednako raspoređena na sivu i belu zonu poslovanja. Odnosno, kod 27% njih postoji podjednako zastupljena mogućnost opstanka i bankrotstva i kod isto toliko preduzeća je evidentirana minimalna mogućnost bankrota.

Visok procenat preduzeća kod kojih postoji velika i polovična verovatnoća bankrota nameće potrebu za analizom mogućnosti donošenja i usvajanja različitih mera podrške razvoju agroindustrijskog sektora Srbije.

Alternativni oblici podrške razvoju agroindustrijskog sektora Srbije i njihove implikacije na finansijske performanse

Produktivnija proizvodnja agroindustrijskih preduzeća koja se ne oslanja samo na prirodne resurse i vremenske prilike sa zadovoljavajućim nivoom priliva *FDI* omogućila bi veći stepen iskorišćenja potencijala ovog sektora. Viši stepen korišćenja potencijala agroindustrijskog sektora uslovio bi rast njegovog učešća u spoljnotrgovinskoj razmeni i BDP.

Veći priliv *FDI* bi pružio mogućnost obnavljanja zastarele mehanizacije, sistema za navodnjavanje, poboljšanja demografske strukture poljoprivrednog stanovništva, prinosa i konkurentnosti proizvoda. U prilog ovoj tvrdnji govori i činjenica da poljoprivreda koja u poslednjih deset godina ostvaruje u proseku svega 2%-3% vrednosti *FDI* prerađivačkog sektora, sa nešto višim procentom učešća u ukupnoj zaposlenosti ima samo oko 5% niže učešće u stvaranju BDP od prerađivačke industrije (Vukelić, G. i Đuričin, S., 2012., str. 620).

Nivo razvijenosti prerađivačke industrije koji se odnosi na proizvodnju hrane i pića direktno je uslovljen produktivnošću stočarske i biljne proizvodnje. Međusobna zavisnost proizvodnje u oblasti stočarstva i ratarstva zahteva zasebno razmatranje mogućnosti unapređenja prilika za poslovanje u ovim oblastima. Implementacija mera podrške za razvoj ratarstva povećala bi stepen iskorišćenja proizvodnog potencijala u stočarstvu, pri čemu je i u tržišnom lancu proizvodnje stoke potrebno doneti konkretne mere podrške.

Nizak priliv *FDI* i ograničeno korišćenje budžetskih sredstava smanjuje mogućnost korišćenja postojećih i investiranje u izgradnju novih sistema za navodnjavanje. Slaba konkurentnost i nizak prinos ratarske proizvodnje, uslovljene isključivo vremenskim prilikama, dodatno su ugroženi korišćenjem zastarele mehanizacije i odsustvom adekvatne infrastrukture, pre svega oličene u nedovoljnom kapacitetu skladišnih prostora. Izostanak mogućnosti skladištenja ratarskih proizvoda uslovljava pojavu niskih otkupnih cena finalnih učinaka za čiju proizvodnju su, zbog visokih cena inputa, izvršena velika ulaganja. Definisana otkupna cena finalnih ratarskih proizvoda u dinarima i pribavljanje inputa čija je vrednost izražena u eurima, a do kojih se u najvećem broju slučajeva dolazi barter trgovinom, dodatno pogoršavaju cenovni paritet. Pomeranje globalnog pariteta cena u korist nabavnih uzrokuje izostanak mogućnosti akumulacije kapitala i

obnavljanja utrošenih sredstava za rad i predmeta rada. Poboljšanje globalnog pariteta cena kroz unapređenje tržišnog lanca proizvodnje i prodaje ratarskih proizvoda direktno bi doprinelo razvoju agroindustrijskog sektora koji bi posleđično uslovio rast budžetskih prihoda zemlje.

Unapređenje tržišnog lanca u proizvodnji i prodaji ratarskih proizvoda najpre zahteva rast konkurencije na tržištu inputa i uspostavljanje sistema kontrole njihovog kvaliteta. Takođe je neophodno uspostaviti mehanizam po kojem bi cene inputa pratile kretanje cena finalnih proizvoda i omogućiti subvencionisanje njihove nabavke po osnovu prethodno ostvarenog prinosa. Unapređenje datog tržišnog lanca zahteva i dobar plasman finalnih proizvoda pre svega kroz razvoj sistema javnih skladišta u kojima bi se usev, klasifikovan prema kvalitetu, odlagao u cilju što profitabilnijeg plasmana. Implementacija navedenih mera bi uslovlila rast produktivnosti ne samo u ratarstvu i stočarstvu nego i u prerađivačkoj industriji koja se bavi proizvodnjom hrane i pića. Pored toga, stočarska proizvodnja bi se mogla dodatno unaprediti donošenjem i implementacijom konkretnih mera koje se na nju odnose, a tiču se pre svega donošenja adekvatnih zakonskih rešenja koja bi uslovlila jačanje veterinarskih i inspeksijskih službi, uvođenje standarda kvaliteta, uspostavljanje efikasnog sistema kontrole, dodatnih ulaganja u domenu nabavke kvalitetnog osnovnog stada, uzgoja, distribucije i plasiranja proizvoda na konkurentna tržišta i sl.

ZAKLJUČAK

Niska akumulacija kapitala minimalizuje mogućnosti samofinansiranja proizvodnje, a odsustvo povoljnih uslova za pribavljanje spoljnih izvora finansiranja i nedovoljno efikasna intervencija države dovode u pitanje ne samo rast i razvoj poljoprivrednog sektora nego i agroindustrije koja se na njega oslanja. U odsustvu mogućnosti finansiranja proste reprodukcije iz sopstvenih izvora agroindustrijska preduzeća se opredeljuju za smanjenje fizičkog obima proizvodnje, što se negativno odražava na visinu finansijskog rezultata, ili povećanje zaduženosti čime ugrožavaju svoju rentabilnost i autonomiju.

Odsustvo značajnijih ulaganja i nepostojanje konzistentne strategije razvoja agroindustrijskog sektora uticalo je na mnogo manje iskorišćenje prirodnih potencijala za njegovo unapređenje što se negativno odrazilo i na ukupan doprinos društvenoekonomskom razvoju zemlje. Donošenje i usvajanje adekvatnog zakonodavnog okvira, institucionalna reforma i podrška, završetak restitucije i procesa privatizacije uticali bi na veći priliv *FDI* koji bi doprineo produktivnijoj proizvodnji preduzeća iz oblasti agroindustrije. Uspostavljanje tržišnog lanca proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda bi uslovlilo poboljšanje pariteta prodajnih i nabavnih cena i omogućilo rast njihove konkurentnosti. Konkurentniji poljoprivredni proizvodi bi uticali na podsticaj razvoja agroindustrijskog sektora i

poboljšanje finansijskih performansi preduzeća koja u njemu posluju. Jačanje ekonomsko finansijske moći agroindustrijskih preduzeća direktno bi doprinelo rastu izvoza i budžetskog prihoda na nivou zemlje.

Literatura

1. Đuričin, S. (2011a) Tranzicija i kretanje zaposlenosti u javnom i privatnom sektoru, Conference Proceeding: Aktivne mere na tržištu rada i pitanja zaposlenosti, Institut ekonomskih nauka, Beograd, str. 298-319.
2. Đuričin, S. (2011b) Analiza mogućnosti poboljšanja položaja srednjih preduzeća na prodajnom i na nabavnom tržištu, Računovodstvo, Savez računovođa i revizora Srbije, No. 11/12, str. 65-74
3. Đuričin, S. (2012) Analiza poslovanja i mogućnosti izlaska preduzeća iz zone gubitka, Institut ekonomskih nauka, Beograd
4. Đuričin, S., and Beraha, I. (2012) Promoting availability of financing to SMEs in Serbia on the road to EU integration, European integration process in Western Balkan countries, Coimbra, Portugal, pp. 493-511
5. Đuričin, S., and Beraha, I. (2013) Evaluation of business performances of agricultural enterprises in the mixed farming sub-sector and their impact on economic growth of the Republic of Serbia, Agriculture in Serbia and Portugal: Recent developments and economic policy implications, Coimbra, Portugal, pp. 122-138
6. Republički zavod za statistiku, Statistički godišnjak, više godina, dostupno na: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PublicationView.aspx?pKey=41&pubType=1>, sajt posećen u periodu: 15.11.2013-05.12.2013. godine
7. Vukelić, G., and Đuričin, S. (2012) Agricultural output growth at the regional level in Serbia, Managing structural changes: Trends and requirements, Coimbra, Portugal, pp. 611-626
8. Vukelić, G., Đuričin, S., Musabegović, I. (2010) Reindustrialization through small and medium enterprises, monografija: Global Crisis in the Central-Eastern European Region, Influence on financial systems and small and medium-sized enterprises, Czestochowa University of Technology, Poland, Beogradska bankarska akademija, Institut ekonomskih nauka, Beograd, str. 224-234

IMPROVING FINANCIAL PERFORMANCE OF AGRO-INDUSTRIAL SECTOR BASED ON THE DEVELOPMENT INCENTIVES

Sonja Đuričin⁴
Isidora Beraha⁵

Abstract

The aim of the paper is to examine the possibilities of improving the financial performance of the agro-industrial sector of the Republic of Serbia based on the various incentive measures of development. The subject of the research is the analysis of the financial performance of the agro-industrial sector, which was conducted on a randomly selected sample of enterprises. The analysis, which aim is to evaluate the economic and financial strength of enterprises, based on the information contained in the basic set of their financial statements. The aim of the research has been realized using the classical data collection and analysis methods, qualitative and quantitative analysis, description method, method of induction and deduction, and synthesis method. Research results indicate the existence of opportunities for improving the financial performance of the agro-industrial sector, based on the implementation of incentives for its development.

Keywords: *financial performance, the agro-industrial sector, incentives, improvement, development*

---

⁴ Sonja Đuričin, PhD, Research Associate, Institute of economic sciences Belgrade

⁵ Isidora Beraha, MSc, Research Associate, Institute of economic sciences Belgrade